

Јован Р. Базић¹
Универзитет у Приштини
са привременим седиштем
у Косовској Митровици,
Учитељски факултет Призрен
Лепосавић (Србија)

37.013.74(049.32)
37.091(100)(049.32)
37.091(497.11)(049.32)

Приказ
Примљен 03/03/2023
Прихваћен 03/07/2023
doi: [10.5937/socpreg57-43203](https://doi.org/10.5937/socpreg57-43203)

КОМПАРАТИВНА ПЕДАГОГИЈА И СИСТЕМИ ОБРАЗОВАЊА КРОЗ ЈЕДНУ ОПТИМАЛНУ ДИОПТРИЈУ

Радивоје Н. Кулић, Игор Р. Ђурић, *Компаративна педагогија*.
Београд: Едука; Косовска Митровица: Панорама – Јединство, 2021, 342 стр.

Сажетак: Осврт на ову књигу извршен је кроз социолошки теоријско-методолошки приступ, како би се: а) указало на друштвено-историјску условљеност и научне разлоге конституисања и развоја компаративне педагогије као засебне научне дисциплине; и б) истакао међусобни утицај образовних система и друштвених процеса у конкретним друштвено-историјским, културним, економским и политичким условима.

Кључне речи: компаративна педагогија, образовни системи, образовање, васпитање

Компаративна педагогија, као резултат развоја и диференцијације наука о образовању, првенствено педагогије, и национални образовни системи, који од свог постојања настоје да се усавршавају и упоређују са другим, углавном успешнијим, образовним системима, дуго привлаче пажњу научне и стручне јавности педагошке провенијенције. Резултат тога је продукција многих монографских студија и радова у научним часописима, али и укључивања

¹ jovan.bazic@pr.ac.rs

компаративне педагогије у универзитетске курикулуме. У том контексту, посебну пажњу заслужује књига *Компаративна педагогија* Радивоја Кулића и Игора Ђурића, угледних професора Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици. Ова књига је, како аутори указују, друго измењено, освежено и допуњено издање монографије са истим насловом из 2011. године. У новом руху, она би се, већ на први поглед, могла окарактерисати као њихово капитално дело, јер још од летимичног прелиставања оставља утисак да је реч о једној веома озбиљној и волуминозној студији у којој се излажу резултати истраживања о два велика комплекса педагошких тематских целина. Прва се, у суштини, односи на теоријско-епистемолошке основе компаративне педагогије, и друга, на савремене образовне системе. Осим тога, у књизи је дат резиме на енглеском и руском језику, приложен је списак релевантне литературе од 387 библиографских јединица на српском, енглеском, руском и француском језику; индекси имена и појмова, као и белешке о ауторима. Ову књигу су рецензирале и препоручиле за објављивање др Милка Ољача, професор емеритус Универзитета у Новом Саду, и др Вера Спасеновић, редован професор Филозофског факултета Универзитета у Београду.

У првом делу ове књиге, у којем се разматрају теоријско-епистемолошке основе компаративне педагогије, професори Кулић и Ђурић најпре указују на њен развојни ток и на различита проучавања васпитања и образовања од антике до почетка 21. века. Зачетак компаративне педагогије, као посебне научне дисциплине, они препознају у делу *Нацрт и прелиминарни погледи за једно дело о компаративном образовању* (1817) Марк-Антоана Жилијена (Marc-Antoine Jullien, 1775–1848), што чине и неки други аутори (Brickman, 1966, Kaloyannaki and Kazamias, 2009, Groux, 2002, према: Kulić and Đurić, 2021, str. 21). Након осврта на развој компаративне педагогије, професори Кулић и Ђурић елаборирају и друга питања њеног конституисања, при чему значајну пажњу посвећују англосаксонским, немачким, руским и француским схватањима и концепцијама компаративне педагогије. Затим, разматрају питања улоге компаративне педагогије у систему науке о васпитању и њиховог међусобног односа, као и у систему хуманистичких знања и наука о човеку и друштву; елаборирају циљеве и задатке компаративне педагогије, указују на њене универзитетске перспективе и методолошке оквири компаративних педагошких истраживања. Сва ова питања су од великог значаја за конституисање и развој компаративне педагогије и њима су професори Кулић и Ђурић посветили одговарајућу пажњу. Међутим, овде можда треба указати на њихово виђење односа компаративне педагогије према другим наукама које у свом истраживачком опусу имају образовање и васпитање, као што су: филозофија, социологија, историја, економија, политичке науке и психологија, јер компаративна педагогија није изоловано острво научне ексклузивности, већ је у преплитању и значајном међусобном утицају са овим наукама и у великој мери деле исти предмет истраживања – образовање и васпитање. Осим тога, све ове науке имају формиране и своје засебне научне дисциплине које се баве образовањем (филозофија образовања, социологија образовања, итд.). Професори Кулић и Ђурић истичу да је компаративна педагогија упућена на ове науке и да су оне међузависне, али да компаративна педагогија има и своје специфичности које се, пре свега, односе на компаративну анализу, „која подразумева критичко вредновање резултата

истраживања на датоме подручју, из перспективе других друштвених наука“ (Kulić i Đurić, 2021, str. 77). У томе је и црвена нит која раздваја компаративну педагогију од других засебних научних дисциплина које се баве образовањем. У сажетом одређењу могло би се разумети да је компаративна педагогија научна дисциплина која, коришћењем различитих методолошких приступа утемељених на упоређивању, проучава васпитно-образовне системе и њихову структуру у различитим друштвима (државама), као и проблеме и тенденције у њиховом образовању.

Посебну пажњу у овом тематском комплексу заслужује питање универзитетске перспективе компаративне педагогије, где професори Кулић и Ђурић изражавају оптимизам и указују на то да садашња заступљеност компаративне педагогије у универзитетским курикулумима образовања, нарочито за наставничка занимања, „додатно доприноси њеном учвршћивању на универзитетима и будућем развоју“ (Kulić i Đurić, 2021, str. 82). Са таквом оценом можда треба бити умеренији, нарочито када се има у виду да су у условима глобализације свих друштвених процеса, изражене тенденције унификације образовања на свим нивоима чиме се маргинализују све специфичности посебних друштава којима је и образовање детерминисано, „што даје за право да се све чешће говори о глобалним образовним политикама“ (Spasenović, 2019, str. 55). Осим тога, то се може запазити и у реформама високог образовања кроз тзв. Болоњски процес, а томе су све ближе реформе и на другим нивоима образовања. Уосталом, питање образовних реформи и унификација образовних система врло јасно су изражени и у циљевима развојних стратегија Европске уније (Bazić i Кпежевић, 2016). Ако се образовање све више унифицира под различитим спољним процесима и притисцима, онда се маргинализују и специфичности националних образовних система, чиме се истовремено круни предмет изучавања компаративне педагогије и губи њен значај, осим истраживања у некој историјској ретроспекцији. Зато треба бити опрезнији у предвиђању будућности компаративне педагогије и више пажње обратити на тенденције промена у савременом образовању и друштву.

У другом делу ове књиге професори Кулић и Ђурић елаборирају образовне системе. Најпре указују на различита теоријска одређења и класификације образовних система, а потом на њихову структуру и организацију. Основно полазиште ових аутора јесте у разумевању образовног система као целине која „обухвата, првенствено, све образовне нивое у једној земљи – предшколско васпитање (образовање), основно образовање, средње образовање, високошколско образовање и образовање одраслих“ (Kulić i Đurić, 2021, str. 112) као и све облике и методе учења неформалног образовања, што додају у наредним разматрањима. Осим тога, они указују на то „да су образовни системи настајали и формирали се у различитим културно-историјским приликама“ (Kulić i Đurić, 2021, str. 112), што је свакако неспорно. Међутим, треба имати у виду да образовни систем укључује и мноштво других економских и социјалних чинилаца, као што су: финансирање, управљање, наставни ресурси, особље школе, школски објекти, зараде запослених у образовању, бенефиције и сл. (Rivas, 2023). У анализи конкретних образовних система професори Кулић и Ђурић укључују и ове чиниоце. Такође, многи од ових чинилаца образовног система су основне теме овогодишњег Светског самита образовања (WES, 2023).

Полазећи од поменутих чинилаца, професори Кулић и Ђурић разматрају различите образовне системе кроз сличну методолошку матрицу. Најпре указују на њихов историјски развој, затим разматрају њихову структуру, моделе образовања и усавршавања наставника, управљање образовањем и начин њиховог финансирања, као и тенденције развоја образовања. Кроз ту матрицу елаборирани су савремени образовни системи у: Великој Британији, Сједињеним Америчким Државама, Француској, Немачкој, Русији, у скандинавским земљама и у Србији. Након пажљиве анализе, може се недвосмислено констатовати да су у овој књизи понуђена нова сазнања о доминантним образовним системима у Европи, који су имали и великог утицаја на формирање и усклађивање образовних система у свету, нарочито на енглеском говорном подручју. Заједничка карактеристика ових образовних система јесте у томе да су они настали у XIX веку, на идејама филозофије просветитељства, у време узлета индустријског друштва и либерализма, а потом се развијали у складу са новим сазнањима и научним достигнућима, културним особеностима, идеолошким вредностима и политичким уређењем, као и интересима одређеног друштва, што је све скупа одредило карактеристике њиховог особеног развоја.

Савремени образовни системи све више постају актуелне теме у различитим контекстима расправа о глобалном друштвеном развоју, па се зато утврђују и различите ранг-листе њихове успешности. У том контексту, нарочиту пажњу јавности изазивају извештаји Светског економског форума у Давосу, који се сваке године објављују и у њима се оцењују образовни системи у свету. Многи од националних образовних система које су професори Кулић и Ђурић анализирали често се налазе међу десет најбољих у свету (NGS, 2019).

Основни закључак који се намеће након читања књиге *Компаративна педагогија* професора Кулића и Ђурића јесте да је она јединствено научно штиво у Републици Србији, а вероватно и шире, које пружа целовита и синтетизована сазнања о предмету и методу компаративне педагогије, о доминантним образовним системима у Европи, као и о образовном систему у САД. Такође, ту су сажето изложене и карактеристике образовног система у Републици Србији. Зато је ова књига занимљива и врло инспиративна, тако да ће бити од велике користи првенствено универзитетским наставницима и студентима који се школују за наставничка занимања, а потом учитељима и наставницима на свим нивоима образовања, истраживачима образовања и васпитања, људима који се баве стратешким питањима развоја образовања и васпитања, нарочито креаторима просветне политике.

Jovan R. Bazić¹
University of Priština, in Kosovska Mitrovica,
Teacher Education Faculty Prizren
Leposavić (Serbia)

COMPARATIVE PEDAGOGY AND EDUCATIONAL SYSTEMS THROUGH AN OPTIMAL DIOPTRY

Radivoje N. Kulić, Igor R. Đurić, *Comparative Pedagogy*. Beograd:
Eduka; Kosovska Mitrovica: Panorama – Jedinstvo, 2021, 342 pp.

(Translation *In Extenso*)

Abstract: This book has been reviewed by applying the sociological theoretical-methodological approach in order to: a) point to the socio-historical conditionality and the scientific reasons of the constitution and development of comparative pedagogy as a separate scientific discipline; and b) to emphasize the mutual effect of educational systems and social processes in specific socio-historical, cultural, economic and political conditions.

Keywords: comparative pedagogy, educational systems, education, upbringing

Comparative pedagogy as a result of the development and differentiation of sciences of education, primarily pedagogy, and national educational systems, which have always aspired to be perfected and compared to other, mostly more successful educational systems, has long attracted the attention of scientific and professional public focused on pedagogy. The result is the production of a number of monograph studies and papers in scientific journals, as well as the inclusion of comparative pedagogy in university curricula. In that context, special attention should be paid to the book *Comparative Pedagogy* by Radivoje Kulić and Igor Đurić, eminent professors at the University of Priština, with the temporary seat in Kosovska Mitrovica. This book, as the authors indicate, is the second modified, improved and supplemented edition of the eponymous monograph from 2011. In the renewed form, it may, even at first glance, be characterized as their capital work because even by quickly browsing through it, one gets an impression of a very serious and voluminous study that presents the research results about two large complexes of pedagogical

¹ jovan.bazic@pr.ac.rs

thematic units. The first unit basically refers to the basics of theoretical-epistemological comparative pedagogy, while the second refers to modern educational systems. Moreover, the book provides abstracts in English and Russian, includes a list of relevant references consisting of 387 bibliographical items in Serbian, English, Russian and French, the index of names and terms, as well as the notes about the authors. This book has been reviewed and recommended for publication by Milka Oljača, PhD, Professor Emeritus at the University of Novi Sad, and Vera Spasenović, PhD, Full Professor at the Faculty of Philosophy, the University of Belgrade.

In the first part of this book, which considers the theoretical-epistemological basics of comparative pedagogy, Professors Kulić and Đurić principally point to its development course and to various studies of upbringing and education from ancient times to the beginning of the 21st century. They see the beginning of comparative pedagogy as a separate scientific discipline in *Draft and former views for a paper on comparative education* (1817) by Marc-Antoine Jullien (1775–1848), in the same way as some other authors saw it (Brickman, 1966, Kaloyannaki and Kazamias 2009, Groux 2002, according to: Kulić and Đurić, 2021, p. 21). After the overview of the development of comparative pedagogy, Professors Kulić and Đurić elaborate on other matters regarding its constitution, while paying significant attention to Anglo-Saxon, German, Russian and French ways of understanding and concepts of comparative pedagogy. Furthermore, they consider the matters of the role of comparative pedagogy within the system of the science of upbringing and their mutual relationship, as well as within the system of humanistic knowledge and sciences of man and society; they elaborate on the goals and tasks of comparative pedagogy, point to its university perspectives and methodological frameworks of comparative pedagogical studies. All these matters are of great importance for the constitution and development of comparative pedagogy and that is why they are paid adequate attention by Professors Kulić and Đurić. However, here it should be pointed to their view of the relationship between comparative pedagogy and other sciences that include upbringing and education in their research opus, such as philosophy, sociology, history, economics, history, political science and psychology, because comparative pedagogy is not an isolated island of scientific exclusivity, but it is intertwined and significantly interacts with these sciences and largely shares with them the same subject of research – upbringing and education. In addition, all these sciences have also formed their separate scientific disciplines dealing with education (philosophy of education, sociology of education etc.). Professors Kulić and Đurić stress that comparative pedagogy is oriented towards these sciences and that they are interdependent, but that comparative pedagogy also has its specific features primarily referring to the comparative analysis, which implies critical valuation of research results in a given field, from the perspective of other social sciences” (Kulić and Đurić, 2021, p. 77). That is the red thread separating comparative pedagogy from other scientific disciplines that deal with education. From the brief definition, it could also be understood that comparative pedagogy is a scientific discipline that, by using different methodological approaches founded on comparison, studies educational-upbringing systems and their structure in different societies (countries), as well as the problems and tendencies in their education.

Special attention in this thematic complex is given to the matter of the university perspective of comparative pedagogy, where Professors Kulić and Đurić express optimism

and indicate that the current presence of comparative pedagogy in university curricula for education, particularly for teaching jobs, “additionally contributes to its establishment at universities and its future development” (Kulić and Đurić, 2021, p. 82). Perhaps it is necessary to be more moderate in such valuation, particularly having in mind that, in the globalization conditions of all social processes, there are pronounced tendencies of education unification at all levels, thus marginalizing all specific features of separate societies that also determine education, “which entitles increasingly frequent speaking about global education policies” (Spasenović, 2019, p. 55). Moreover, it can also be seen in the reforms of higher education through the so-called Bologna process, while reforms at other levels of education are also going closer to it. In any case, the matter of education reforms and the unification of educational systems are quite clearly expressed in the development strategy goals of the European Union (Bazić and Knežević, 2016). If education is increasingly unified under different external processes and pressures, then the specific features of national educational systems are also marginalized, which simultaneously affects the subject of research of comparative pedagogy and leads to the loss of its significance except for the research in historical retrospection. That is why it is necessary to be more cautious in predicting the future of comparative pedagogy and to pay more attention to the tendency of change in modern education and society.

In the second part of this book, Professors Kulić and Đurić elaborate on educational systems. They first point to different theoretical definitions and classifications of educational systems, and then to their structure and organization. The authors’ main starting point is the understanding of the educational system as a whole that “primarily includes all levels of education in a country – preschool upbringing (education), elementary school education, secondary school education, higher education and education of adults” (Kulić and Đurić, 2021, p. 112), as well as all forms and methods of learning in informal education, as added by the authors in the subsequent considerations. Furthermore, the authors point out that “educational systems emerged and were formed in different cultural-historical circumstances” (Kulić and Đurić, 2021, p. 112), which is completely indisputable. However, it should be kept in mind that an educational system also includes a number of other economic and social factors, such as: financing, management, teaching resources, school staff, school facilities, employees’ salaries in education, benefits etc. (Rivas, 2023). Professors Kulić and Đurić include these factors as well in the analysis of specific educational systems. In addition, many of these factors of an educational system are the main topics at this year’s World Educational Summit (WES 2023).

Starting from the above-listed factors, Professors Kulić and Đurić consider different educational systems through a similar methodological matrix. They first point to their historical development, then consider their structure, models of teacher education and specialization, education management and the method of financing, as well as the tendencies of education development. By applying this matrix, they elaborate on modern educational systems in the United Kingdom, the United States of America, France, Germany, Russia, Scandinavian countries and in Serbia. After a careful analysis, it can be unambiguously stated that this book offers new findings about the dominant educational systems in Europe, which also had a great effect on the formation and harmonization of educational systems worldwide, especially in the English-speaking area. A common characteristic of

these educational systems is that they were created in the 19th century, on the ideas of the Enlightenment philosophy, at the time of the rise of the industrial society and liberalism, and subsequently they developed in line with new findings and scientific achievements, specific cultural features, ideological values and the political order, as well as interests of a certain society, which altogether determined the characteristics of their specific development respectively.

Modern educational systems are increasingly becoming current topics in different contexts of debates about global social development, and that is why various lists are established for ranking their success. In that context, special attention of the public is attracted by the reports of the World Economic Forum in Davos, which are published every year and assess educational systems worldwide. Many of the national educational systems analyzed by Professors Kulić and Đurić are often among top ten ones in the world (NGS, 2019).

The main conclusion that arises after reading the book *Comparative Pedagogy* by Professors Kulić and Đurić is that it is a unique scientific text in the Republic of Serbia, and probably beyond, which offers comprehensive and synthesized findings about the subject and method of comparative pedagogy, about the dominant educational systems in Europe, as well as the US educational system. Moreover, the book succinctly presents the features of the educational system in the Republic of Serbia. That is why the book is interesting and quite inspirational, so it will be of great use primarily to university teachers and students studying to become teachers, as well as teachers and professors at all levels of education, researchers of upbringing and education, people who deal with strategic matters of development of education and upbringing and, particularly to education policy creators.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Bazić, J., Knežević, M. (2016). Knowledge in EU Development Strategies. *Knowledge*, 15 (1), 83–88. Available at: <https://ikm.mk/ojs/index.php/kij/article/view/4451>
- Kulić, R. N., Đurić, I. R. (2021). *Comparative Pedagogy*. Beograd: Eduka; Kosovska Mitrovica: Panorama – Jedinstvo. [In Serbian]
- NGS – National Geographic Srbija (2019). *11 Countries with the Best Educational systems in the World*. Available at: <https://nationalgeographic.rs/zanimljivosti/a23412/znanosti-kojih-11-drzava-je-u-samom-vrhu-po-kvalitetu-obrazovanja.html> [In Serbian]
- Rivas, A. (2023). The long road to systemic improvement in education: a comparative multi-level case study in federal countries. *Comparative Education*, 59 (1), 77–98. <https://doi.org/10.1080/03050068.2022.2133860>
- Spasenović, V. (2019). *Education Policy: Global and Local Processes*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. [In Serbian]
- WES – World Education Summit (2023). *Summit Guide*. Available at: <https://www.world-edsummit.com>